

СТАНОВИЩЕ

за дисертационен труд на тема

Био-земеделието в България 1990-2014: нови социални практики в контекста на национални и европейски политики

на Здравка Георгиева Димитрова

Редовен докторант към Катедра Социология, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата 05.11.01. (Социология).

От професор д-р Петя Любомирова Кабакчиева, Катедра Социология, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, член на научното жури, назначено със заповед на Ректора № РД.....2018.

1. Представяне на дисертацията.

Формални характеристики на дисертационния труд: Докторската теза е с обем от 217 страници, но ако се изчисляват като стандартни /по 1800 знака/ са почти двойно повече. Текстът е разделен на пет части – въведение, три глави и заключение, включва и библиография и четири приложения – два гайда за интервюта и списъци с респондентите. В цитираната литература са посочени 147 заглавия на английски, 2 на френски, едно на италиански и 15 на български език, както и 32 анализирани документа.

Във Въведението се обосновават проблема, предмета, целите, задачите, хипотезите, методите на изследването. Предметът на дисертацията е определен като „институционалната промяна и структурирането на нов сектор в българската икономика“/стр.5/ – този на биоземеделието. Основните изследователски въпроси /стр. 5/по същество структурират изложението – както подходите в теоретичния модел, така и емпиричната част, затова ще ги повтора в съкратен вид: Как се полагат основите на сектора и по какъв начин идеята за биологично земеделие се развива в България; какви са институционалните и неформални форми на регулация, каква е ролята на пазара; какво е влиянието на Европейските политики върху реструктурирането на националното земеделие (конвенционално) и ориентирането на една част от него към

био-земеделие; кои са групите от актьори, заинтересовани от био-земеделие и мрежите, които те формират около био-земеделието; какви са основните мотиви, движещи ключовите участници /оператори на био продукция/ в утвърждаването на сектора на био-земеделие? Какви са взаимодействията между тях? Как биват оценени перспективите на развитие в сектора?

Здравка Георгиева е била член на екипа на проекта Bulgaria Organic¹ и използваните от нея методи са част от методологията на проекта: кабинетно проучване на релевантна по темата литература; анализ на архивни материали от заседания на работни групи, комитети, на нормативната рамка, свързана с темата за биологично земеделие; 22 полу-структурирани интервюта с експерти в областта на биологичното земеделие и 30 полу-структурирани интервюта с така наречените био-оператори, т.е. преки участници в процеса на поява и оформяне на сектора на биологично земеделие у нас.

Първа глава е изцяло теоретична и конструира сложен теоретичен модел, който да даде адекватна призма за отговор на поставените по-горе въпроси. Втората глава анализира институционализацията на биологичното земеделие в България, а третата – мотивите за ангажиране с биологично земеделие и организацията на дейностите на био-операторите.

Тъй като дисертацията е разработена в рамките на гореспоменатия проект, важно е да се уточни каква е ролята на проекта и каква на докторантката. Заслугата за темата на дисертацията в много голяма степен е на екипа на проекта; емпиричният материал е събиран в рамките на проекта; но анализът му, както и теоретичната част са изцяло дело на докторантката. За това са свидетелство и авторските публикации на Здравка Георгиева по темата на дисертацията в реномирани академични издания – пет на брой, три от които в англоезични издания, в съавторство, и две в сборници на български език.

2. Приноси в дисертационния труд

Предметът на дисертацията, както се видя, е структурирането на новия сектор на биоземеделието в българската икономика; и напълно логично докторантката отчита като свой основен принос изследването на появата на тази нова социална реалност,

¹ Проектът „Bulgaria Organic” е реализиран в партньорство между изследователски екипи от катедра Социология при СУ „Св. Климент Охридски“ и Изследователския институт по биологично земеделие (FiBL), Швейцария, пълното му заглавие е „Addressing socio-economic regional disparities: the potential of organic farming for strengthening rural areas in Bulgaria“

разбрана като комплексен феномен, в българския обществен живот. Напълно съм съгласна с тази констатация, интересувашите се от биологичното земеделие в България могат да придобият пълна представа за „прохождането“ му, стимулите и трудностите пред развитието му, както и за перспективите му от докторската теза на Здравка Георгиева. Тази цялостна картина безспорно е съществен емпиричен принос на дисертацията, както и всеки конкретен анализ, засягащ биоземеделието в България в дисертационния труд. Бих открила по-специално анализа на мотивационните стратегии и основните дейности на т.нар. оператори на биологично земеделие в България и тяхната типология на идеалисти, прагматици и смесени.

За мен обаче по-важното е, че дисертацията е образец на сериозно социологическо изследване, поради следните причини. Първо, изследва конкретен сектор – този на биологичното земеделие – в неговата цялост, с всичките му взаимосвързани компоненти, при това динамично – през факторите за появата му до възможностите за развитие. Този цялостен, социологически подход, второ, дава възможност да се преодолее едно все още валидно, макар и остаряло разграничение между структурата и актьорите. Докторантката се самоопределя като последовател на Антъни Гидънс и приема, че „Индивидуалното действие се влияе от структурата, която от своя страна се оформя и поддържа чрез индивидуалните действия. Отделното действие, изграждащо се в среда от действия на други актьори, е всъщност вписано в плетеницата от ограничения и възможности, които социалните структури предоставят.“ /стр. 9/. Ето защо тя последователно изследва както нормативните и институционални предпоставки за появата на био сектора, така и мотивите на участващите в процеса на налагането му актьори – и на „виновниците“ за институционализацията му, и на практиците в него. Тази цялостност на изследването, води до възпроизвеждане и анализ на една плътна и обхватна, сложна, дори вътрешно противоречива, картина на био-земеделieto в съвременна България, постигането на която отчитам като съществен емпиричен, но и теоретичен принос.

Като теоретичен принос отчитам и смелата комбинация от различни конкретни изследователски подходи, за да се постигне цялостното обяснение на появата на ново социално явление в специфичния исторически контекст. Когато става дума за институционализацията на цял сектор, възникнал под външно влияние, изискващ нормативна регулация, групови усилия за отстояването му, необходима държавна намеса, хора - практики, повярвали в смисъла от появата му и започнали да го развиват,

формирането на потенциален и реален пазар, няма как да се ограничиш в една теория. Докторантката не просто показва завидна социологическа ерудираност, но и професионална дързост да търси адекватната теоретична мяра за разбирането на интересувания я предмет. В тази връзка тя използва не много популярни в българската научна литература понятия като „европеизация“, „мрежи за политики“, и емпирично ги проиграва. За мен също е много важно, че секторът на биологичното земеделие се разглежда в неговата динамика – появата му, тягата към утвърждаване, възможните развития и регрес.

В крайна сметка, и това е най-същественният принос, през конкретния предмет – сектора на биологичното земеделие – сложният теоретичен модел, съчетаващ различни подходи, показва своята значима, далеч по-обхватна от конкретния случай, обяснителна стойност – той би могъл да помогне за разбиране на сложното разгръщане – с различни темпове, на различни нива, с „приливи“ и „отливи“, на институционалната промяна в съвременния глобален посткомунистически контекст. Резултатът – появилото се ново социално явление - няма как да бъде консистентно, то носи противоречията в себе си, но и различни потенциали за развитие. Така този аналитичен модел може да има и пряко приложно значение, проследявайки тези потенциали за развитие.

Считам, че авторефератът отразява коректно основните тези в дисертационния труд и приносите.

3. Бележки и въпроси

Бележките и въпросите съм ги споделяла по време на работата на Здравка Георгиева по дисертацията и тя ги е взимала предвид. Така че нямам какво да добавя. Все пак, сега, постфактум, си давам сметка, че може би беше по-добре да не се представят различните школи на неоинституционализма например, а направо да се въведат използваните от докторантката подходи и понятия, това би облекчило четенето. Това ми е препоръката за бъдеща книга.

4. Лични впечатления

Познавам Здравка Георгиева от студентските ѝ години в специалност Социология. Още тогава тя правеше впечатление със своята сериозност, задълбоченост и амбициозност, тя е една от най-добрите студентки, които съм имала. Работила съм в два проекта с нея,

тя проявяваше едновременно инициативност и дисциплинираност, стриктно изпълнявайки всичките си задължения. Чела съм публикациите ѝ както по дисертацията, така и по други теми, и те са ме впечатлявали със своята задълбоченост. Оценката ми от работата и общуването с нея са отлични.

Нямам общи публикации със Здравка Георгиева и нямам конфликт на интереси.

4. Заключение

Написаното дотук води до категоричното ми заключение, че дисертацията е важен научен труд със значими приноси. Гласувам убедено за присъждане на научната и образователна степен „доктор по социология“ на Здравка Георгиева Димитрова и препоръчвам на членовете на научното жури без колебание да вземат същото решение.

23.03.2018

Проф. д-р Петя Кабакчиева